

گهنج و روانگه ی سیاسی له هه ریمی کوردستان

27-07-2023

نووسه ره کان

ناوه ندی لیکۆلینه وه ی رووداو

کورتە : به پێی ئەنجامی راپرسییه که، ریزه ی 86.9% گه نجان پێشتر به شدار ی هه یچ چالاکییه کی ریکخواهه کانی کومه لگه ی مه ده نی و پارت ه سیاسیه کانیان نه کردوه. ئەمه له نیو گرووپی (15-24) سالی دا 91% بووه، که ده ریده خات دوور که وتنه وه یه کی یه کجار زۆر له نیوان گه نجان و پارت ه سیاسیه کان و ریکخواهه کانی کومه لگه ی مه ده نی دا هه بووه، به لام له وه لامی ئەو پرسیا ره ی که ئایا له ماوه ی 12 مانگی رابردوو، به شدار یی چالاکی ریکخواهه کانی کومه لگه ی مه ده نی و پارت ی سیاسیت کردوه.

گه‌نج و روانگه‌ی سیاسی له هه‌ریمی کوردستان

ژماره‌ی گه‌نجان

 1,727,903

رێژه‌ی گه‌نجانی
 15-29 ساڵ
 له هه‌ریمی کوردستان

28%

ئه‌گه‌ر مافی ده‌نگدان هه‌بێت، به‌شداریی ده‌که‌ی؟

به‌لی ✓ 72.7%

نه‌خێر ✗ 27.3

ده‌نگ به‌ چ لایه‌نیکی سیاسی ده‌ده‌ی؟

تاراده‌یه‌ک خراپتر ده‌بێت 2.1

تاراده‌یه‌ک باشتر ده‌بێت 16.0

وه‌ک خۆی ده‌بێت 16.3

باشتر ده‌بێت 30.9

خراپتر ده‌بێت 34.7

پێتوایه‌ ره‌وشی سیاسی کوردستان له‌ داها‌توودا چۆن ده‌بێت؟

ناوهندی لیکۆلینهوهی رووداو بهشی دووهمی ئهجامهکانی راپرسی "روانگهی گهنجان له ههریمی کوردستان-2023"، که تایهت به گهنج و روانگهی سیاسی بئاودهکاتهوه و له رۆژانی داهاتوو بهشهکانی دیکهی راپرسییهکه و کۆی راپۆرتی گشتی راپرسییهکه بئاودهکاتهوه.

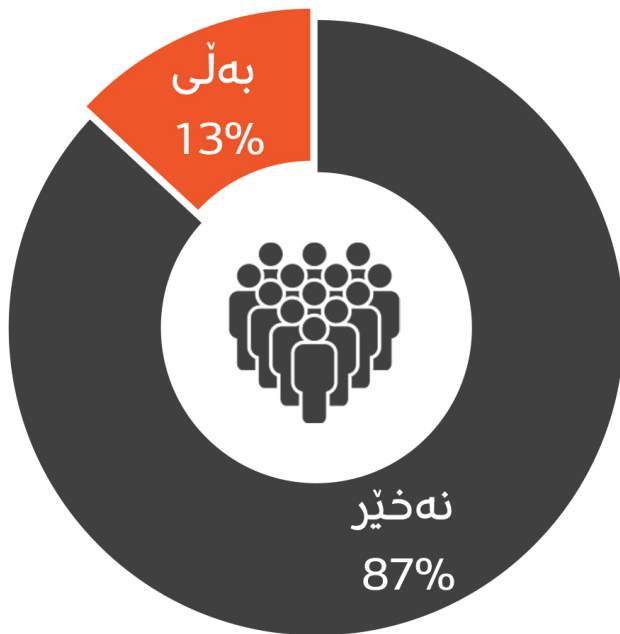
کلیک له لینکهی خوارهوه بکه بۆ دابهزاندنی بهشی دووهمی راپۆرتهکه بهشیوهی PDF

[گهنج و روانگهی سیاسی له ههریمی کوردستان](#) Download

تێروانیی گهنجان بۆ ریکخراوهکان و پارتی سیاسییهکان

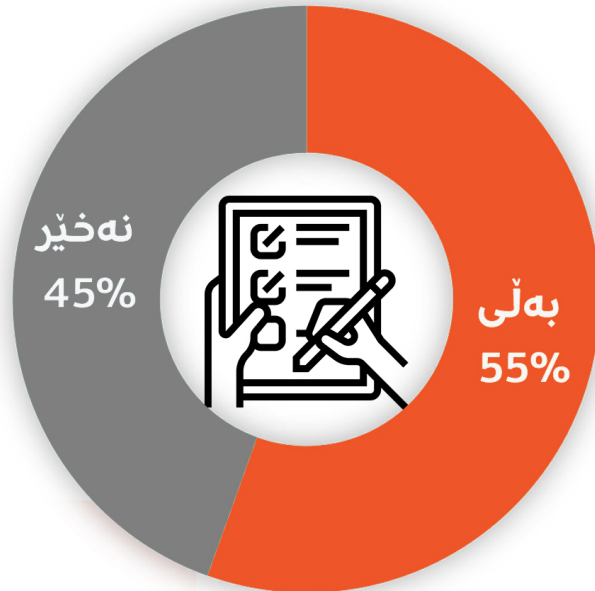
له ههریمی کوردستان، هاوشیوهی ئه و ئاراستهیهی که له ئهوروپا ههیه، بهشداری گهنجان له چالاکي و ریکخراوهکانی کۆمهلهگهی مهدهنی زیادیکردوه. بهشیوهیهک کهوا بهپنی ئهجامی راپرسییهکه، ریزهی 86.9% گهنجان پێشتر بهشداری ههچ چالاکیهکی ریکخراوهکانی کومهلهگهی مهدهنی و پارتی سیاسییهکانیان نهکردوه. ئهمه لهنیو گرووبی (15-24) سالییدا 91% بووه، که دهريدهخات دوورکهوتنهوهیهکی بهکجار زۆر له نیوان گهنجان و پارتی سیاسییهکان و ریکخراوهکانی کۆمهلهگهی مهدهنیدا ههبووه، بهلام له وهلامی ئه و پرسیارهی که ئایا لهماوهی 12 مانگی رابردوو، بهشداریی چالاکي ریکخراوهکانی کۆمهلهگهی مهدهنی و پارتی سیاسیت کردوه،

ریزهی 55.5%ی گهنجان گوتووینه که بهشداریی چالاکیهکی ریکخراوهکان و پارتی سیاسییهکانیان کردوه. لیرهشدا زۆرتین ریزهی بهشداریی له چالاکي پارتی سیاسییهکان له ئیدارهی سهربهخۆی گهرمیان و زۆرتین ریزهی بهشداریی گهنجان له ریکخراوهکانی کۆمهلهگهی مهدهنی له ئیدارهی سهربهخۆی راپهرین به ریزهی 100% بووه. ههروهها، ئهوهی جیگهی سهرنجه، ئه و ریزهی زۆرهی بهشداریینهکردن له پێشتردا، که زیاتر له سنووری پارێزگای سلیمانی و ههلهبجه و ئیداره سهربهخۆکانی راپهرین و گهرمیان بووه که ریزهی سهرووی 90% بووه، بهلام له 12 مانگی رابردوودا ئهوه گۆرانی بهسهردا هاتوه.

**ئایا پێشترههچ
بهشداریی چالاکي
ریکخراوهکانی
کومهلهگهی مهدهنی
و پارتی
سیاسیهکانت
کردوووه؟**

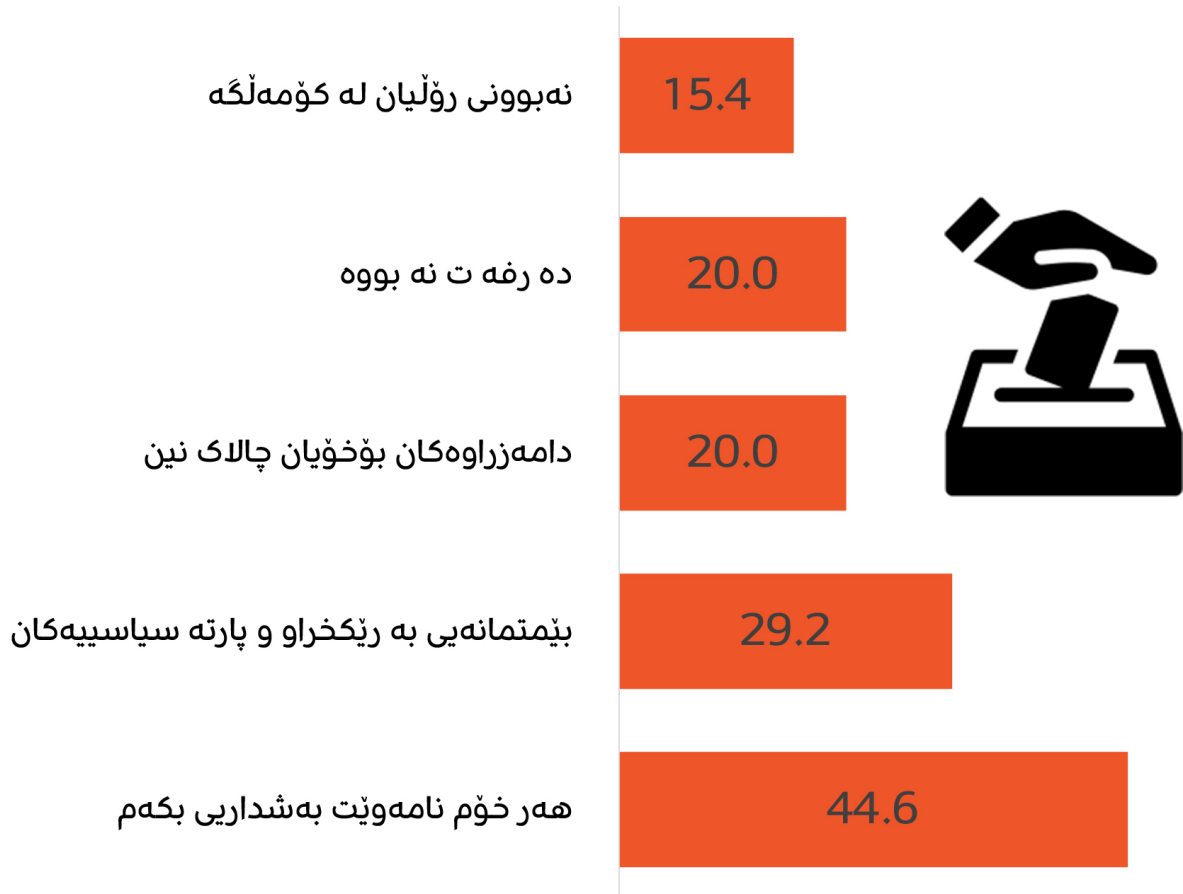
ئەو 44.5% گەنجان كە گوتتويانە بەشدارى چالاكى رېكخراوهىي و پارتە سىياسىيەكان ناكەن، ھۆكارى جىاوازيان بۇ ئەو بېرارى خۇيان باسكردووہ. بەرئزەي 44% گوتتويانە كە ھەر ناينەوېت بەشدارى بكن و رېزەي 29% يشيان متمانەيان بە رېكخراو و پارتە سىياسىيەكان نييە. لە نيو ئەو گرووپەدا لە ئىدارەي سەربەخۇي راپەرين، بەرئزەي 100% متمانە بە رېكخراو و پارتە سىياسىيەكان نييە و رېزەي 50% ئەو گەنجانەي ھەلەبجەش بېروايان وايە كەوا لەبەر نەبووني رۇلى پارت و رېكخراوهكان لە كۆمەلگە، ئەوانيش روويان تيناكەن.

لەماوەي 12 مانگى رابردوو بەشدارىي ھيچ چالاكىيەك كردووہ؟

بەپىي راپرسىيەكى بەكىتى ئورويپا (2022) لەبارەى گەنج و بەشدارىي سىياسى، بەشدارىنەكردنى گەنجان ياخود چالاكنەبوونيان تەگەرەيەكى سەرەكىيە بۇ ديموكراسى. بۇ نموونە بەپىي راپرسىيەكە رىژەى خوار 5% گەنجانى تەمەن (15-29) سأل گوتوويانە كە خويان وەك ئەندامى پارتى سىياسى دەبينن، رىژەى خوار 10% يش بەشدارىي چالاكىي سىياسى و خويپشاندانە بن مولتەكانيان كردووه.

هۆكارەكانى بەشدارىنەكردن

به‌شداریکردن له هه‌لبژاردن

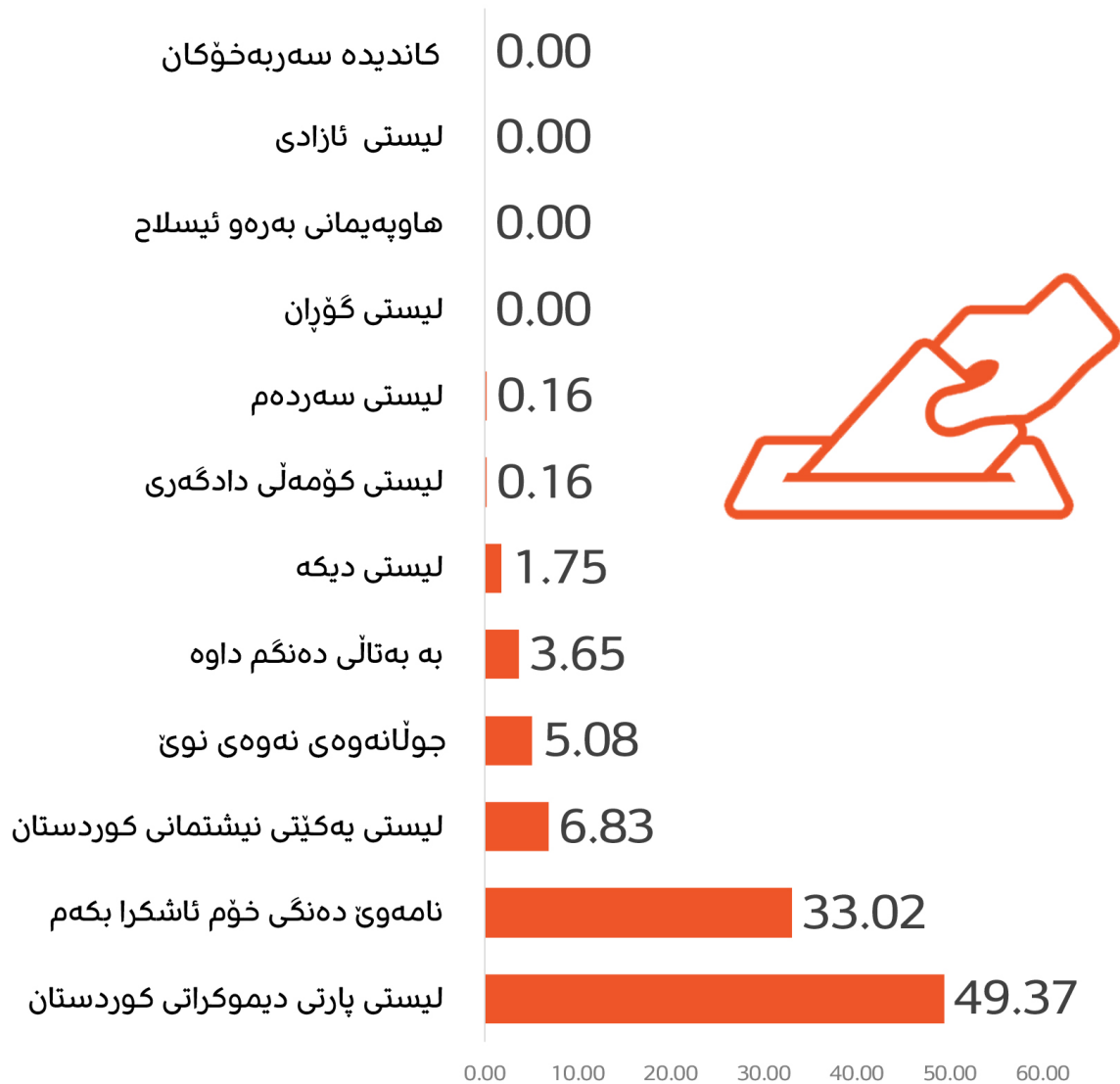
له‌رووی به‌کاره‌ینانی مافی ده‌نگدانه‌وه، ریزه‌ی 72.7٪ گه‌نجان به‌شداریوو له‌سه‌ر ئاستی هه‌ریمی کوردستان ئاماژه‌یان به‌وه کردوو که ئه‌گه‌ر مافی ده‌نگدانیان هه‌بیت، ئه‌وا به‌شداریی ده‌کهن. له‌کاتیگدا 27.3٪ گوتووایانه به‌شداری ناکه‌ین. ئه‌مه‌ش له‌کاتیگدا به‌ ریزه‌ی گشتی به‌شداریکردنی خه‌لک له‌هه‌لبژاردنه‌کانی پێشوودا له‌ ئاستیگی زۆر نزمتردا بووه. ئه‌م ریزه‌یه‌ش له‌سه‌رووی ریزه‌ی گشتی به‌شداریکردنی خه‌لک له‌ دوا‌بین هه‌لبژاردنی په‌رله‌مانی کوردستان که 59٪ بوو. هه‌روه‌ها نزیکه‌ی 30٪ یش زیاتره له‌ ریزه‌ی به‌شداریکردنی گشتی خه‌لک له‌هه‌لبژاردنه‌که‌ی سا‌لی 2021‌ی په‌رله‌مانی عێراق. هه‌روه‌ها به‌رزبوونی ژماره‌ی گه‌نجان له‌ هه‌ریمی کوردستان واده‌کات که رۆلی ئه‌وان له‌هه‌لبژاردنه‌کانی داها‌توو هه‌ریمی کوردستاندا په‌کلاکه‌روه‌ه بێت. هه‌روه‌ها، ئه‌م ئاراسته‌یه‌ی خواستی گه‌نجان بۆ به‌شداریکردن ته‌نیا په‌یوه‌ست نییه به‌ هه‌ریمی کوردستانه‌وه، بۆ نموونه خواستی به‌شداریی گه‌نجان له‌هه‌لبژاردن بۆ په‌رله‌مانی [ئه‌وروپا](#) له‌ماوه‌ی نیوان 2014 بۆ 2019، له‌نیو گرووی ته‌مه‌ن 16-24 سا‌لدا به‌ریزه‌ی 14٪ زیادیکردوو.

هه‌ر به‌پێی ئه‌نجامه‌کان، کچان و ژنانی گه‌نج له‌ هه‌ریمی کوردستان زۆر زیاتر له‌ کورپان و پیاوانی گه‌نج چه‌زبان له‌ ده‌نگدان و به‌شدارییه له‌هه‌لبژاردن. ئه‌وان به‌ریزه‌ی 77.9٪ هه‌وه، 8.5٪ له‌ ریزه‌ی ئه‌و کورپ و پیاوانه‌ زیاترن که چه‌ز ده‌کهن به‌شداری له‌هه‌لبژاردن بکه‌ن ئه‌گه‌ر مافی ئه‌و کاره‌یان هه‌بیت.

به‌رزترین ئاستی خواستی به‌شداریکردنی گه‌نجان له‌ ئیداره‌ی سه‌ربه‌خۆی سو‌رانه به‌ ریزه‌ی 98٪، به‌دوای ئه‌ویشدا زاخۆ به 86٪ و هه‌ولێر 79.5٪ دیت. که‌مترین خواستی به‌شداریکردنیش له‌ ئیداره‌ی سه‌ربه‌خۆی گه‌رمیانه به 48.8٪ و به‌دوای ئه‌ویشدا پارێزگای سلێمانی به 52.3٪ دیت. ئه‌و ریزه‌یه له‌هه‌له‌بجه 59.5٪ و له‌ ئیداره‌ی سه‌ربه‌خۆی راپه‌رینیش 63.3٪ بووه. به‌ گشتی خواستی به‌شداریکردنی گه‌نجان له‌ شاره‌ گه‌وره‌کاندا که‌متره له‌ شوپنه‌کانی دیکه و ئه‌و ریزه‌یه‌ش 71.3٪ ی ژینگه‌ی شارنشین به 78.2٪ ی گوندنشین بووه.

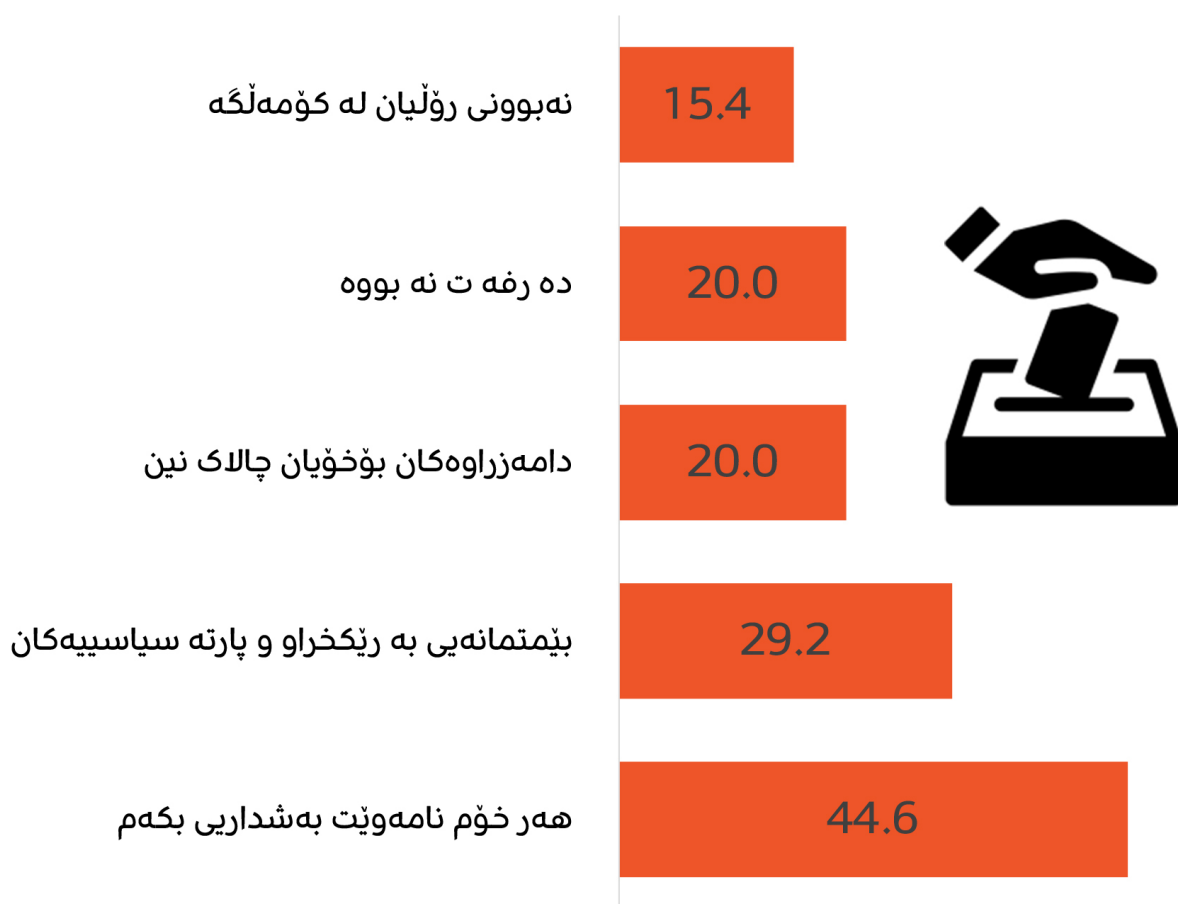
له‌سه‌ر ئاستی هه‌ریمی کوردستان، 33٪ ی گه‌نجان گوتووایانه نایانه‌وئ ده‌نگه‌کانیان ئاشکرا‌ین به‌لام له‌ 67٪ ی که ده‌نگه‌کانی خۆیان ئاشکرا کردوو، ریزه‌ی 49.4٪ پارته‌ی، 6.8٪ په‌کتی و 5.1٪ یش نه‌وه‌ی نو‌پیان هه‌لبژاردوو. باقی پارته‌ سیاسییه‌کانی دیکه‌ش ریزه‌یه‌کی ئه‌وتو‌پیان نه‌هیناوه که پێده‌چیت به‌شیک زۆری ده‌نگه‌ره‌کانی جارانیان له‌ ریزی ئه‌و 33٪ دا بن که نایانه‌وئ ده‌نگیان ئاشکرا بکه‌ن یان له‌ نیو ئه‌وانه بن که جارێ نایانه‌وئ به‌شداری له‌هه‌لبژاردن بکه‌ن.

دهنگ به چ لایه نیکی سیاسی دهدهی؟

لهوانه بهرزیی ئهه ریزهیهی دهنگی پارتی بۆ دهنگی ئیداره‌ی سه‌ربه‌خۆی زاخۆ و سۆران بگه‌رێتهوه که ریزه‌ی نزیکه‌ی 90% بووه. به‌پێی ئه‌نجامه‌کان پارتی که‌متر له‌ نیوه‌ی دهنگی گه‌نجان له‌ هه‌ولێر ده‌بات و دواتریش له‌ گه‌رمیان 19% و له‌ سلێمانیش 6.6% ی ده‌نگه‌کان ده‌بات. له‌ سه‌ر ئاستی هه‌رێمی کوردستان به‌کۆتی 6.8% ده‌نگی گه‌نجان ده‌بات، به‌رزترین ریزه‌ی ده‌نگه‌کانیشی له‌ ئیداره‌ی سه‌ربه‌خۆ راپه‌رین بووه که 22.6% بووه. دوا‌ی ئه‌وه‌ش 19.8% ی ده‌نگی گه‌نجان سلێمانی و 14.3% ی گه‌رمیان و 9.1% ی هه‌له‌بجیه‌ش ده‌بات. به‌رزترین ریزه‌ی ده‌نگی نه‌وه‌ی نوێ له‌ هه‌له‌بجیه‌وه‌ دێت که به‌ گشتی ریزه‌ی 5.1% گه‌نجان هه‌رێمی کوردستانی بردوووه. له‌ هه‌له‌بجیه‌ 36.4% گه‌نجان نه‌وه‌ی نوێیان هه‌لێژاردوووه. دوا‌ی ئه‌ویش له‌ گه‌رمیان 14.3% ی و له‌ سلێمانی 9.9% و له‌ هه‌ولێر 2.8% و له‌ ده‌وکیش 2.5% ده‌نگی گه‌نجان بۆ نه‌وه‌ی نوێ ده‌پوات.

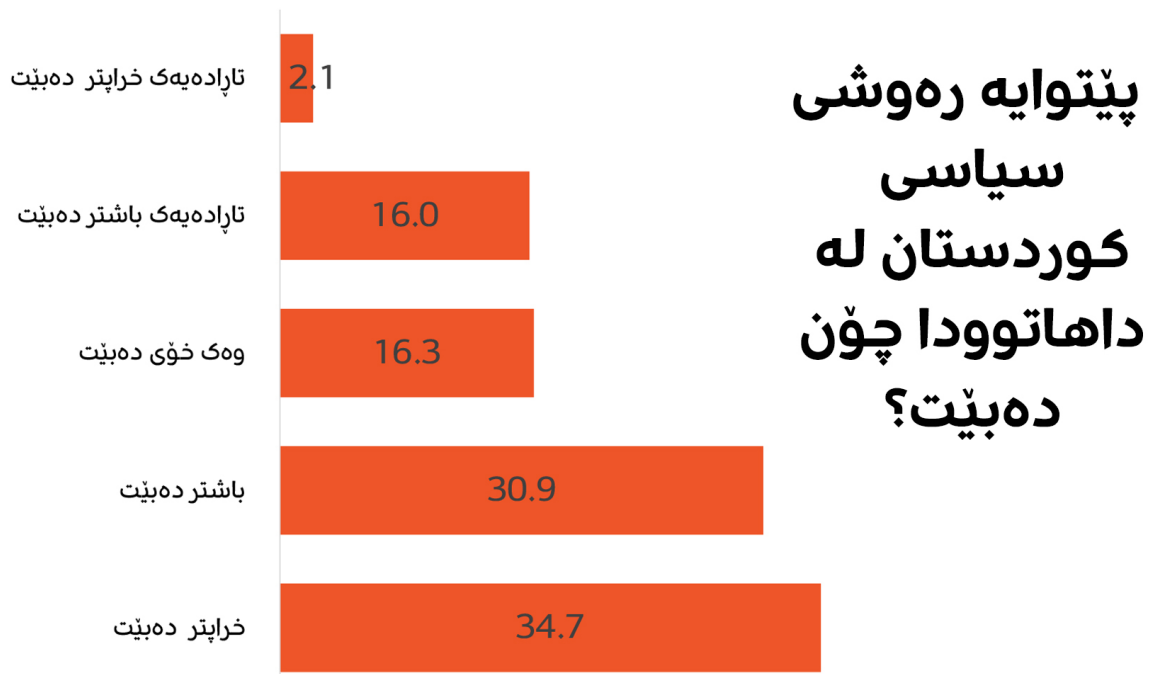
هۆکاره‌کانی به‌شدارینه‌کردن

هه‌لەبەت نابێ ئەوەمان بێر بچیت کە 33٪ ی گەنجان ئاماژەیان بەوەکردوووە کە نایانەوێت دەنگەکانیان ئاشکرا بکەن. ئەمەش بەواتای ئەوە دیت کە لە هەر سن گەنجیک، بەکێکیان نەویستوووە دەنگی خۆی ئاشکرا بکات، بەرزترینی ئەوانەش کە نەیانویستوووە دەنگەکانیان ئاشکرا بکەن لە پارێزگای سلێمانی بەرپرۆژە 57.1٪، دواتریش هەولێر بەرپرۆژە 46.5٪، راپەرین بەرپرۆژە 45.2٪ و پاشان هەلەبجە بەرپرۆژە 27.3٪ بوو. هەرۆهە، ئەوەی جینگە سەرنبجە کە هیچ گەنجیک ئامادەنەبوووە دەنگی خۆی بە کاندیدی سەرنبجە خۆ بەدات، بەلام 3.7٪ گوتووینە بە بەتالی دەنگ دەدات.

لەنیو ئەوانە ی گوتووینە بەشداریی هەلبژاردن ناکەین و 27.3٪ ی گەنجان، رپرۆژە 82.3٪ ئاماژەیان بەوەکردوووە کە هەلبژاردن هیچ ناگۆریت، رپرۆژە 46.4٪ یش متمانەیان بە پارتە سیاسییەکان نییە. بەرزترین رپرۆژە ئەو گەنجانە کە لەبەر بێ متمانەیی بە پارتە سیاسییەکان بەشداری لە هەلبژاردن ناکەن لە ئیدارە ی سەرنبجە خۆی سۆران بەرپرۆژە 100٪ بوو. کەمیی متمانە بە پارتە سیاسییەکان لە نیو ئەو گەنجانە کە دەنگ نادن، لە دوا ی سۆران لە راپەرین 72.2٪، لە زاخۆ 66.7٪ و لە هەلەبجەش 53.3٪ بوو. هەرۆهە 27.8٪ گەنجان لەسەر ئاستی هەریمی کوردستان رایان وابوو کە بەرپرۆژە گونجاو نییە و رپرۆژە 19.8٪ رایان لەگەڵ ئەوەدا بوو کە هەلبژاردنی پاک و نازاد نییە بۆیە بەشداری ناکەن.

هەرۆهە، لەرووی رەگەزی، گرووی تەمەن و ژینگە ی دانیشتانەووە روانگە یەکی هاوبەش لەبارە ی بەشدارینەکردن لە هەلبژاردن لە نیو ئەو گروویە کە دەنگ نادن هەیه. هەموویان بەرپرۆژە سەروو 80٪ ئاماژەیان بەوەکردوووە کە هەلبژاردن هیچ ناگۆریت.

لەبارەى رهوشى سياسى ههريمى كوردستان له داهاتوودا، بهگشتى ريژهى 36.8% ى گهئجان راين وابوو كه خراپتر دهبيت، بهلام ريژهى 46.9% راين وابوو كهوا باشتتر دهبيت و باقىيهكەيشى پييانوابوو كه وهك خۆى دەمىننيتتهوه. بهرزترين ريژهى ئەوانهى پييانوايه كه خراپتر دهبيت له پاريزگاي سلېمانى و ههلهبجه و ئيداره سهربهخۇكانى گهرمىان و راپهرين بووه، بهشيويهك ريژهى 67.3% له راپهرين و ريژهى 66.7% له گهرمىان بووه. لهكاتيكدا ريژهى 70.7% له سۆران و 50.9% له زاخۆ كوتوويايه كهوا باشتتر دهبيت.

بهمزوانه كۆى راپۆرتتهكه بئاودهكرېتتهوه.....